

## WSTĘP

Celem prezentowanego tomu prac dwóch Komisji Polskiej Akademii Umiejętności: Medioznawczej i Środkowoeuropejskiej jest analiza stanu badań oraz refleksja nad procesem kształtowania się nowoczesnej świadomości narodowej i państwowej w 100-lecie odzyskania niepodległości Polski na łamach prasy krakowskiej, a także szerzej – ogólnopolskiej. Autorzy wskazują na te elementy tradycji narodowej, które wpłynęły na kształtowanie postaw patriotycznych i świadomość polityczną pokoleń Polaków. Szczególnie ważne było w tym czasie wzmacnianie wspólnoty obywatelskiej, kulturalnej i politycznej Rzeczypospolitej poprzez dialog najwybitniejszych polskich publicystów, prasoznawców i medioznawców, językoznawców, filologów, literaturoznawców, historyków, politologów działaczy społecznych i kulturoznawców, którzy o drogach do niepodległości pisali na łamach prasy, a także w różnego typu dokumentach, drukach ulotnych, dokumentach ikoniznych (fotografiach).

W swoich tekstach autorzy zajmują się rolą prasy i instytucji prasowych – polskich i regionalnych – w kształtowaniu i wzmacnianiu idei niepodległej Polski, a także wpływem prasy krakowskiej, zarówno dzienników, jak i czasopism, takich jak „Kraj”, „Kurier Krakowski”, „Goniec Krakowski”, „Gwiazdka Krakowska” (przemianowana na „Gazetę Krakowską”) i wielu innych na odrodzenie naszej ojczyzny w 1918 roku. Szczególną misję miały w tym dziele – a to ze względu na imponujące wówczas nakłady i czytelnictwo – konserwatywny „Czas”, stańczykowski „Przegląd Polski” oraz katolicki „Przegląd Powszechny”, „Polak-Katolik”. Na łamach wymienionych tytułów publikowali znakomici dziennikarze i publicyści, którzy wywarli ogromny wpływ na rozbudzanie idei niepodległościowych i państwowych, między innymi dzięki wprowadzaniu na łamy prasy nowatorskich wówczas form publicystycznych, jak esej literacki, recenzja, rozprawy przeglądowe i problemowe, względnie form dziennikarskich, jak artykuł wstępny, sprawozdania i reportaż, korespondencja zagraniczna.

W tym okresie tuż przed wybicciem się na niepodległość i już po uzyskaniu suwerenności nastąpił rozkwit prasy w Krakowie. Był to także czas burzliwej walki ideowej i ścierających się odmiennych wizji odrodzonej Polski. Wzrostowi liczby tytułów sprzyjała pogłębiająca się polaryzacja polityczna prasy – od założonej przez Adama Asnyka „Nowej Reformy”, poprzez socjalistyczny „Naprzód”, aż do związanego z Kurią Biskupią „Głosu Narodu” czy chłopskiego „Prawa Ludu”. Równocześnie rozkwit życia artystycznego, teatralnego i literackiego, hołdującego ideom modernizmu w jego rozległej skali od impresjonizmu i symbolizmu po secesję i stylizowaną ludowość – ożywczo wpłynął na publicysty-



kę kulturalną i narodową, by wspomnieć chociażby znakomicie redagowane krakowskie „Życie”, które było najważniejszym periodykiem Młodej Polski.

Ważnym obszarem refleksji jest obraz odrodzonej ojczyzny na łamach prasy krakowskiej, i szerzej polskiej, po odzyskaniu niepodległości w czasach 20-lecia międzywojennego. Szczególną rolę w kształtowaniu się idei niepodległościowych odegrała troska o język polski na łamach prasy, bowiem staranność i poprawność językowa, a także walory i normy języka i stylu dziennikarskiego, stanowiły fundamenty wiary w Niepodległą Polskę.

W tym okresie Kraków był miejscem wyjątkowym na prasowej mapie Polski i Europy. To właśnie tutaj rozwinął się wówczas nowoczesny koncern prasowy Mariana Dąbrowskiego, a jego „Ilustrowany Kurier Codzienny” – powołany do życia pod koniec 1910 roku, bardzo szybko stał się popularnym, a przez to bardzo wpływowym dziennikiem. Wkrótce imperium medialne „krakowskiego Hearsta” wchłonęło inne tytuły – np. „Nowiny” i „Ilustrację Polską” – kładąc podwaliny pod największy w Polsce Odrodzonej koncern prasowy, z którym współpracowali wybitni publicyści i literaci tego okresu. Krakowski IKC wprowadził na ogólnopolski rynek czytelniczy bardzo poczytne tytuły, takie jak „Światowid”, „Na Szerokim Świecie”, „As” i kilka innych tygodników. A zatem to Kraków w 20-leciu międzywojennym – na co miał wpływ sukces koncernu Dąbrowskiego – był ważnym centrum wydawniczym Polski Odrodzonej, które dysponowało najbogatszym w kraju serwisem informacyjnym i rozpowszechniało w masowej skali tytuły prasowe charakteryzujące się wszechstronnością i bogatą szatą ilustracyjną (np. „Światowid”), co było możliwe dzięki wykorzystaniu najnowocześniejszych rozwiązań technologicznych (wklęsłodruk, offset, chemigrafia, stereotypia). Wydawnictwo IKC miało ogromny wpływ na kształtowanie się postaw patriotycznych Polaków, aczkolwiek w Krakowie wielką rolę opiniotwórczą odgrywały w tym czasie także inne tytuły, jak np. „Naprzód” i „Piast”, oraz poważne periodyki ogólnokulturalne, jak „Przegląd Współczesny” (od 1922–1934 w Krakowie) czy nieoceniony „Przegląd Powszechny”. Problematyka ta została podjęta również – poza kontekstem treści (zawartości i genologii dziennikarskiej) – z innych perspektyw: regulacyjnej (prawnej i etycznej), ekonomicznej oraz instytucjonalnej.

Redaktorzy tomu mają nadzieję, że w 100-lecie niepodległości autorzy zamieszczonych tekstów przybliżyli rolę prasy, w tym szczególnie prasy krakowskiej, w procesie odrodzenia państwa polskiego oraz jej sukcesy w okresie II Rzeczypospolitej w sferze wzmacniania patriotyzmu, kreowania postaw państwowych, integracji i tworzenia poczucia wspólnoty narodowej Polaków.

*Redakcja*